

АМЦАБЗ

№3, 2021 и.

АИААИРА АМШ
МАИ 9
1945-2021

Иун 1 –
Ахэычқәа
Жәларбжъаратәи
рымш

Дыршит Тэлиа

МЧЫС ИЖОУ ЕИДГЫЛАРОУП

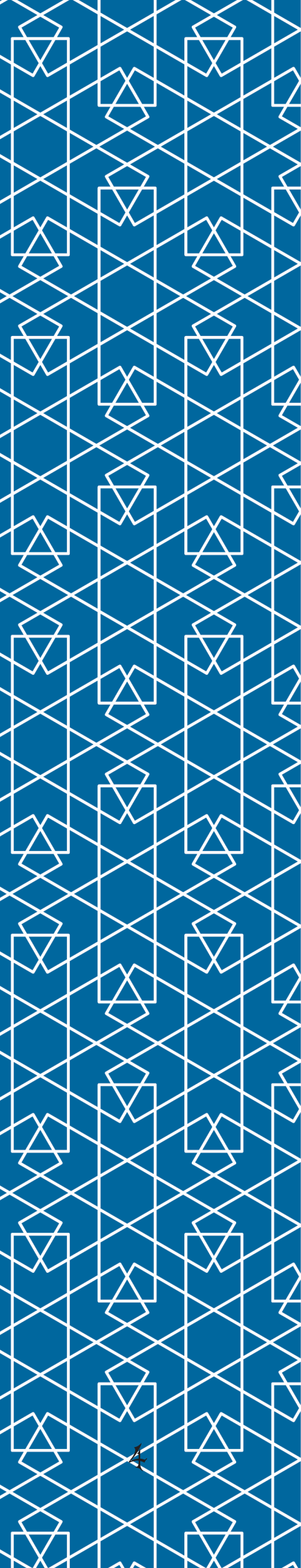
Иарбан милаҗзаалак акы ҳаҗсаҳанда ҳәа, мчык ҳаманы, изабалак-гъы цҳас ҳқатцаны иаҳхысны имцандазҳәа згәы иаанагауа, еидгыла-роуп, рхы еидыркылароуп, рхәоу еикәдыршәароуп, ражәа еицнеиуа рҕеықартцароуп. Ас зҕеықазымцаз амилат изқынагъы илақәуп, имчы-доуп, избалакь тәыс иқартцоит. Милаҗк еиуам ажәларқәагъы амч ҳауп ҳәа рҕеидыркылоит, ражәа еикәдыршәоит, нас амч роуеит, русқәа ишыртаҳу иқартцоит.

Ҳара ақсацәа ус ҳақоушь? Моумоу, ус ҳақазам. Самырзақанааи аб-жыуааи ражәа еикәшәом. Абжыуааи абзыңуааи рхәоу еицнеиуам.

Абас ауп ҳара ақсуа милаҗ хәычы ҳшықоу.

Егьырт ҳаграқәа зегъы рақхъа игылоуп абри ҳажәа еикәымшәара, ҳхәоу еицымнеира, ҳхеидымкылара, ҳҕеидымкылара, ҳаихымхәыцра. Ақсыуаны иқоу зегъы абри цқъа иаадыруазароуп, абри ҳашьтазароуп. Рақхъаза дасу имилаҗ бызшәа бзиа ицароуп, убри абызшәала ақреи ақхъареи идыруазароуп, мамзар егьырт ацара змоу амилатқәа дры-лазуеит.

Абри исхәаз ажәа зласырцабыргуа абри алоуп. Ақсны ажәйтәан даа-ра амч аман, Одишьи, Имерети, Гуриейи, Шәани, ажәак ала, Лыхта ашьха (Сурам) аахыт атәыла зегъы арахь амраҗашәарахь Азоу амшын ақынза, Қәбина азы инаркны Амшын еикәа ақынза зегъы ақсуа ҳәынтарцәа

рнапағы иҫан, убри зегы Аҫсны ахызын. Убри анаоҫ Карталиниагы аҫсуа хэынҫар ихыпшын, Ермантэылагы убасҫан аҫсуа хэынҫар иихэарызеи хэа акэын ишыҫаз [Абхазы] оказывали влияние даже на судьбу Армении.

Арҫ ажэакэа анааоуа халахь аҫхы аауеит. Ха-цэыпхашьоит абри Аҫсны хэыцза зны абри иаххэаз зегы иамчакны иаман хэа ахэара.

Ожэы иабаҫоу уи Аҫсны ду? Аҫсацэа ацара иашьтамызт, рбызшэа хатыр ақэырҫомызт, рбызшэала аореи аҫхьареи ҫарымцеит, атэым милаҫкэа рбызшэеи рышәкэыоореи акэын, дара ртэы кажьны, хэаахэтгаси еицэажэагаси иҫартоз, убри аҫнытэ ацара змаз ауаа атэым милаҫкэа хрыҫадырзит, ацара хэычык аҫсуаа рахьтэ изауаз иашьаси пханагыласи иҫатцаны дара ирыдыркылауан.

Ажэак ала, хара амч змаз, зхатэ цара змамыз аҫсацэа, ацара змаз амилаҫкэа хрылазит. Абар ижэбоит ожэы зыҫаоы хәҫоу. Хара ианхаз ахэыцгы хабызшэа дук хатыр хзақэым, хабызшэала ацареи аҫхьареи дук хашьтам, хыхь исхэан еипш, ххэатэы еицнеиуам, хамч еибахтом, ацара зауа хдырзуеит хэа ахэара халагеит, ацарадарахь иаха хыхшыо азцоит, абри ауп аға игэырҫсахэагы изышьтаз ажэытэ хабэацэа, аҫсацэа. Иаарласны агьырҫ амилаҫкэа реипш хамчыхар, хбызшэа ацара халамгар, хара аҫсацэа хтэы егыҫам, агьырҫ амилаҫкэа хрылазоахоит, хабжьазуеит, хаиасуеит, хтызшэа анкыа Аҫсны абра акэын иахыҫаз, аҫсацэа абра инхон хэа аҫоурых шыҫәкэа рғы ианхашт. Убрыгы ма аҫсыуак иуаниҫахра, тэым ооык иакэхап, иҫаз аҫабырг хара днацэгыланы, иара игэы ишыҫнаҫауа ианиҫашт. Абас ауп хара хшыҫалаша.

НАТА ЛКӘАТА

Иахья җашоуп, исхәо иашоуп,
Сзырлахҗыхуа амра шашоуп.

Манча, Кама, Наала, Мдар,
Шәлымҗа кыдҗаны шәнатәар,

Дышәсырдыруеит азгаб Ната,
Азбахә шәасхәоит насгыи лкәата –

Кәата-кәата-кәаталеи,
Бла-цырцыр хәыч, уаркалеи...

Ната дгәылоуп, дхәыч гәыкуп,
Шәара дшәеипшуп – дыхьзыркуп.

Мшызҗа-җхызҗа илызҗауеит,
Лаҗсшәа хааза иуаҗауеит.

Лыхҗәыи шыкыруа хашҗа икәуп,
Еснагь дубар ачча лҗыкәуп.

Лани лаби рзы дымшуп,
Дҗанда ашкол ахь хәа ипшуп.

Лҗызҗәа лыдшәом – Ада, Бата, –
Ғыртүеит: «Бааи, хәхәмарып, Ната!..»

Дасуеит Шәышәаггы атрышә:
«Шәааи, еигәыдахҗап анышә...»

Ашәҗыц, аилычҗа, агәыкы,
Ната хгәыла, хәхьзыркы,

Лани лаби, нас лара
Ғнак ицеит ланду лбара,

Ааигәаза акәым – наҗ хара,
Ашьха қыҗа Уаҗҗара.

Амра каххаа икаҗхон,
Изҗахыз зеггы арҗхон.

Дыҗуа дшыкәыи ашҗа Ната,
Уаҗа икәылбааит акәата –

Кәата-кәата-кәаталеи,
Бла-цырцыр хәыч, уаркалеи,

Ғынҗа җаҗыа, җыхәаршәшәа,
Хәаҗа шыҗыкәшәаа-еикәыишәшәа,

Ахәы бырфын еилаарҗыруа –
Ната ланду лкәатарҗына,

Аҗра, аҗыршыа зҗахьаз,
Акәатакәҗар заазахьаз...

Ната акәата җәггы илгәаҗхеит,
Илгәаҗха муу – илҗаххеит:

Ианлыртәаларҗ лшыамхы,
Нас еипхылышышыаарҗ ахәы,

Амшын аҗы илкәабарҗ,
Лымпахьшыалаггы илырбарҗ.

– Сақәитума, – лхәеит, – нану,
Абри акәата ибзану?..

– Унан баашәит, бара Ната,
Бышҗахызбаауеи акәата.

Сгәазырҗага бара бами,
Сзыхандеиуа бара бзами.

Кәата-кәата, кәаталеи,
Ссахәы бырфын, сҗаҗхалеи,

Уааи, уааскыа, ухы сырба,
Сычуантых агыама ба...

Иоуа иааит дшыпшуаз Ната,
Лыцсы злахаз ланду лкэата.

– Нанука, – лхэеит, – хаибардыр,
Икалома сара искыр?..

– Қэашьс ибоуааит, быст, икы,
Соуцшэыл, с-Ната, сыхьзыркы.

Ланду илылтеит лнапафны,
Акатцкэыр ицартэаны.

Адунеи лдыркызшэа Ната,
Лхамта аашьтылхит – акэата:

«Шьта акэатакэчар сазап,
Рхыцхьазара шэкы иназап...

Кэата-кэата-кэаталеи,
Ахэы бырфын, цатхалеи,

Уаала, хцоит, хмашыына утал,
Усцэымшэан, сшьамхы уантэал...» –

Ната лхамта дазгэыкуа,
Дацалеит, амаршэа куа.

Аха иаабуам акатцкэыр,
Иалақшозшэа уи агэыр,

Амашыынаф итрыстрысуан,
Зны иаацшуан, еазны ихыркэысуан.

Иаацшыр иамшын «кыа-кыа-кыа» –
Иагоит иага агэыткыа.

Амца икэнатц аеашьуан,
Ната хэыц ахы лшыышыуан:

«Знык хазнеир хэоны Акэа,
Иузыкастоит аитцаркэакэа,

Нас амшынаф ускэабап,
Сымпахьшьалагы усырбап...»

Аха лкэата фатэ абомызт,
Атымтшэара азыхгомызт.

Дук мыртыкэа Акэа иааит,
Лысас илулак даиааит,

Кэата-кэата-кэаталеи,
Бла-цырцыр хэыч, уаркалеи,

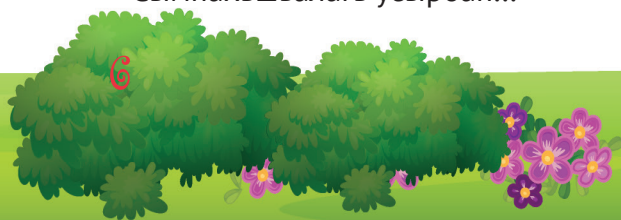
Цынца цакыа, цыхээршэшэа,
Хэача шьтыкэшэаа-еикэыршэшэа,

Илыма дыналт ауацах,
Ах! Икалеит ахлымзаах:

Лкэата лкатцкэыр илыцэтыцеит,
Анахь ицеит, арахь ицеит.

Акэата лкырц Ната дыткэеит,
Дцамцаст, аха илымпыткэеит.

Илымпыткэан аишэа ицалт,
Аишэа ихэыткэан, лиарта ихэыцалт.

Ната лкэата, кэаталеи,
Ахэы бырфын, цаҗхалеи –

Ипаҗьпаҗьуа аҗенҗыр иасит,
Ашәкәйтра, аҗәардә иацәхасит.

Ассир! Иахагы изызымкит,
Ларгы дашьтоуп, аха илзымкит.

Ус ионахаит аҗәәра,
Ахамштыхә җалеит абра:

Аирыз хышәтит, амхатә кахаит,
Атәца җеын, ачуан иҗахаит.

Алыхәта гәза ахы иҗаҗеит,
Адырган ду еиҗәнарҗеит.

Дашьтоуп, дашьтоуп Ната лкэата,
Лкэата җнагыжьуеит ауада.

Мап, иазыҗшаауам атып,
Амҗәыҗәәа аҗьоит «дыҗ-дыҗ-дыҗ».

Ната хәыҗ аҗны дазкуам,
Лкэата кышақә илызкуам.

Иаҗьеит, иаҗьазеит ахәыҗә,
Ус иабейт акэата ахышә.

Есс, инкылыуаа иҗеит,
Иахьцазхәагы лымбазеит.

Дтәыуоит, дтәыуоит, дтәыуоит Ната,
Иҗам, илбом ланду лкэата,

Фатә лфом, азгы лыҗәуам,
Лыбла лыкьанҗьа абауам...

Кэата-кэата-кэаталеи,
Ахэы бырфын, цаҗхалеи,

Аәра, апыршьа зтахьаз,
Акэатакәҗар заазахьаз,

Ажәәан дузза иалахама,
Абна тоура илахама,

Чықьрак илатәоу җара,
Ааигәа иҗоу ма хара? –

Дтәыуоит, дтәыуоит, дтәыуоит Ната,
Азбахә лазхәарыда лкэата?

Ната акэатаз бымгәырәан,
Тәыуа-тәыуа җабымҗан.

Манча, Кама, Наала, Мдар,
Иумбо иҗоузеи уеимдар?!

Хцап ақьтахь уабара,
Ғаҗьаракәым – Уаҗхара.

Ижәбап ассир – амзырха:
Итбаатыҗәза, илашаха.

Ижәбап уаҗа иахьлеиәеиуа,
Ната лкэата цаҗхалеиуа,

Кэата-кэата-кэаталеи,
Бла-цырцыр хәыҗ, уаркалеи,

җынҗа җаҗьа, җыхәаршәшәә,
Хәаҗа шытыкәшәәа-еиҗәыршәшәә,

Анду илышьтоуп, иәырбо,
Лычуанҗьы аҗьама бо...

Иахьа әашоуп, исхәаз иашоуп,
Ната лзыхәан – гәыргәәехәашоуп.

Ната – аилыҗҗа, аҗьыкы,
Ната – ашәтыҗ, ахьзыркы.

Лыхҗәы шықьыруа хашта иқәуп,
Насыҗ лымоуп, аҗа лҗықәуп.

Ахәыҗьәлар, шәызхалааит,
Шәзеигәыргәра шәәхалааит!

Анатоли Лагәлаа

АРБАҒЪ КАҒЪШЪ

Ажәабжъ

Уи арбағъ акәйтқәа убриақара рыңсы афахьан, иаркарахьан, афнатқака иаатцытны, аерышәшәо ашта ианаақәгылалак, иаразнак акәйт рыцхақәа, ахьшь кәлаауа иаахылазшәа, рыңсқәа аархаҗауан. Аха уи иаразнак зегьы иоуа ирышьталомызт, ианаагәапхалак, ус иаалырқьан абжьы тахәәеза иаргон, усқан иара зыцныкәалоз акәйтқәа ахпа рхы ааднамырбар, ма иаацымқарқарыр, «акыраз хаутахызар ара хақами, уара, хахазына» цсышьацәгьа рнатон. Иара ахата уахьахәапшуаз даара идуун, шәишәик иақаран, ацыхәа еиқәатцәамлаҗза еилыбзаауа, ақәакәа инаркны агәыштақынза ақапшьреи аиқәатцәареи еимаркуан, ахы есымша ишьтыхын, аикагьы қапшьуаркалеиуа, амца зку акәацаб абз еицш иахагылан. Аштаҗы иара мыцхәы иагәапхоз акәйтқәа ианаарывалалак, ахәыцқәа рчабракаршә хәмарреипш, амцәыжәақәа шытархәазо, аеырчны иаарыкәшон, даргьы рыңсы заны иахьгылаз рыцдыртцысзомызт, избанзар, җаҗеимшхара, иаадыргәаар, ицәқәырцаны ирыжәлар хәа ишәон.

«Иуцапцәааит!» рхәон гәаныла ашьацәхып цәгәақәа рыла рқәакәақәа цәыхәхәны ианырхысуаз. Аха уи иара иагәапхоз қанатон, урт ус гәаныла ирхәозаргьы, арбағъ зынзатцәкьагьы ирцәымғзамызт. Ианаарпыртцлак, рцыхәақәа дыршәшәон, уара зыцәгьеи зыбзиени еиқароу хәа аанагозар акәхарын. Ант, арбағъ хәыцқәагьы, қәрышә-қәрышәза ицәгьамызт, аха иргәағьуа-ирзымгәағьуа акәйтқәа ианынарыдгылалак, арбағъ ипханатцо мацара, рызхара ирбаанза акык-обак рыда, апшәмапцхәыс ахәаса сызбал җа инацалтеит иқапшьза изны. Ус акәын, уи апшәмапцхәыс ахәаса җеи акәйт җеи цәгьала еибалыргон, уи ықанатц шамаха мчыбжьык ахь знык акы анылымшьуаз ықазамызт. Ант зынза згәы кыдгылахьаз акәйтқәа, акәйт җарақәа ирзылуаз анырба, азныказ игәыргьеит дара ашьра ахьрықәымшәаз азы, аха нас гәаныла, акәтағьқәа адырган аҗы ихарчылан ицьны бреилаҗауеитеи, ибызтода, рхәеит. Уи ала ргәы дыргәҗәеит, пытк антцы, еиҗах рыңсы шроуз

ианазхэыц, ани икакапшь бшьызтгы, бфыта бжнахыр хэа бшэозма, рхэахт. Аха ика-капшь ацалкэа кыр ирхыпахьан, ианхэычызгы кэытрыбгеи хьшы ирфамшэацызт, ахэызбагы акаыблаан, акэыткэа иахьрыцныкэоз азы, апшэмапхэыс уи алеишэа шыцэгызгы ианалыжыуан. Амала, енак Алиас хэыц акацашьа катцо дахыччошэа даналага, иааи иааизытрысын, ипан игэйдцало мацара, ихы инаркны ишыапакынза дацэкэыкэын, ипсгатэы иман цэгьала дацэцеит. Ускан апшэмапхэыс, лхэычы ас анизнауы, лыпсы еиины лыхэда ифытагылт, уимоу, ахэылхразы ачуангы амца фаталыршхьан, аха деипхэыцны дакэытцит: «Ари амш каххаа ду уара уаха змада, амаламышцэгьаказ уафашэашт...»

Арбагь ашэишэикэа зынза иазыхгомызт. Дара ашэишэикэагы афнатка реиэкэырпшьыхаа иахьытатэаз, арбагь анаарывалалак, амшэкэа ргэаан ашэарыцафцэа ртыфара иантырцо еипш, иаразнак ицкьон, ус аламала ишэоз ракэзамызт. Урт ашэишэи рбагькэа фба рылан, хца арцынакэан, аха ицьяушьашаз, арбагь ззыцкьоз, иазымчхауаз ашэишэи рбагькэа ракэын, аха, аисра ианалагалак, «аууы», «кыр-кыр» рыхга урт ашэишэикэа, рбагьгы рцынагы, зегьы еидгылон. Уи арбагь иахьазеицэазгы ыкан, аха иахьазеигьызгы ыкан.

Избанзар ашэишэи рбагькэа иууаза ипан ианрыбжыафалалак, дара зегьы агэыркьхэа иааизыффуан, нас ирыхьыз цкьа еилыркаанза, иреихаз ашэишэи аика нтарсны иакуан, уи ишзахэозгы икэшыны иаман идэыкэлон арбагь. Ускан, ашэишэи рбагь акгы азычхазомызт азы иаразнак ахы атцанаршэуан, егыртгы ааины ианынарыкэпапалак, иара кахауан, ускан арбагь аарылцэрааны, егы ашьтахьала инадыххылан, аика ианкны иаман идэыкэлон. Дара апшэмацэа ианырымбоз, азэ дрыкэшэаанза даара акыр еибархэацэон, нас ашэишэикэа ашьа рфашы иаарылганы агэара ианынахдырцалак, иаахэлаанза аанда акылсырта рзымпшаазакэа, «кыр-кыр» рыхга, ахи атцыхэеи иавагыежыуан. Ускан арбагь зыцныкэоз акэтарцынакэа ирываеырбо, уажэы-уажэы иаатгылан ирфакаркаруан: «Ижэбома са исацлабуаз ирыхьыз!» Арцынакэа иара есымшатцэкагы ус икфэцаланы иамазамызт, урт иаратэала аамысташэала ирызныкэон, аштэфы ма ахкаарафы, еихарак ажэтравара ауацрафы акранырфоз, уи ашьапхыцкэа рыла ицнарпыпуаз анышэ шамаха хэачак аман ианымаауаз ыказамызт. Ускан абжы тахэаеца иаакаркарны урт ааигэара иказ акэыткэа аанагон, нас, урт ахэацакэа андарбалалак, шэыдам-здам азэы истом ахэозшэа, еитэх рнафс абгыатра иналагон. Даргы ргэы цшаауазар акэхарын, иаракынза рыбжыы назартэ иаакаркаруан, «зегь ххаурштит, зегьы уанахажьуеит» рхэон.

Ианааилашэшэуаз, акэыткэа зегьы иара апхьа ипхьарылон. Уи акыраамта урт зыкэтэоз ашымха икэтэазомызт, игэарлази-игэарымлази апхьазозшэа, зегьы халаанза ипшын. Нас, уажэшьта зегь халазаргы ихалт анагэахэлак, иаргы фкыдлон. Аханзатэи амахэ усгы акэыткэа акгы ыкэтэазомызт, ани иара зыцныкэоз ахэкэтык рыда. Аха уанза инеианза, уи амахэ атка икэтэаз акэыткэа зегьы, ахарт еипш, илбаанашьтуан. Даргы кааметк рылахазшэа икаркаруа акэын ишылбаауаз, иаргы амфа икэнатц абжытахэае ала акы ахэакэон, сара стып афы снейны

Анатоли
Лагода
60 шыкэса

сыкэтэанза иашәычҳарауаз хәа акәхарын ианагоз. Уи амахә кышәкышәраф инейны аеырманшәаланы ианаакәтәалак, уажәы агәылацәа ркәйтқәа зегыы шаз цышья ижыаны фыртыртә ишыкастдо жәбап хәа, иара абызшәала акәйтқәа инарылакар-карны, аки-кихәа арбагь фәкәа рыбжыы аахатцаны ыынтә фенатуан. Уи инашьтарххны агәылацәа рарбагьқәагы иаиларцсон: «унан, ихамбазакәа ианбагышеи!»

– Абзиа ухәозар еиҫа хәа, ацәгья ухәозар, узны уқацшыза агәыблаа уаныстдоит!
– ахышә лхы нылакны фылтуан ацшәмапқхәысгыы. – Мышк иахыпаз шәымш ицоит хәа, уаргыы ушқасзанымхи. Сызцәыпқхашьо азә дааиндаз уаха акакәым.

Аха иара арбагь уи нахыс цьеи ифенатрын, уажәраанза фызтызгыы иара акәзамшәа, егыырт арбагь фарақәа ицьяшьаны ирыхәапшуа аееикәырпатаны иаатәон: «шәуа дарбан ишаз цыызшыаз, агазахәыцқәа, агазахәыцқәа!»

Арбагь шамаха аоны ионалазомызт, егыырт акәйтқәа аныоналозгыы иаакар-каруан, икартоз шагәампқхоз мөашьо. Избанзар, уи итегь ианейцаз, енак шыыбжьон ацшәмапқхәыс «дәышьеи-дәышьеи» лхәан, ацш фырпны аматурта ианыоналцса, даргыы гәыргьатцәа ионы иныонафөит. Уи акәхеит, лара иаразнак ашә ныцалырбақан, арбагь фәкәа афбагыы ацәартагәы ацака иныцагәаны илцит. Нас абарцаф индәылылган, ашьацхәа андыргыло еипш, арбагь ашьапқәа афбагыы днарыграгылан, иаразнак ицшзаза иахагылаз ацыхәа аалыркәкәит. Ианааулыжь, афыза рбагь зынза рдәынак иакараны ихәыцзахазшәа абан, иаацьянашьеит. Аха уи иаргыы иазыпшын, ацшәмапқхәыс даара илымпытцдәраарц иалагеит, аха иалымразакәа ацыхәа аалыркәкәит.

– Хыч хәычык азхарагыы шәымамызт, – лхәеит лара ацысхә еизганы лкалт ианыпсалло. Урт рцысхә убриакара ицшқан, убриакара итатан, ацшәмапқхәыс илгәа-лашәах сеидру, шыытәра хәычык лзамфәа инадылкылт. Арабгь хәычы убри нахыс кыраамта аматурта аганахь иқәлазомызт, аха цытрак аатцхьан еипш, ацшәмапқхәыс ашәкәа кьякьаза иаалыртын, ацш фырпны ионапцо мацара акәйтқәа зегь оналгалейт. Иаргыы даара кыраамта имнеит, аха нас, исыхьрызеи, зегыы оналоит агәахәын, иныонапалейт. Ацшәмапқхәыс еиҫах агьөфхәа ашә ныдылтқан, афызеи иареи руак лкырц днарышьтәлейт. Иара разкны ацыхәа лымпцыхьашәеит, аха ахәы ныцыркәкәны илыцәцейт, егыи афыза шәаны ишааиуаз, уи акәхеит, азшьапык днамтцасын, уа иаанылкылейт. Нас акәйтқәа зегыы ааулышьтын иара ашта аганахьшәа ашьацрафы илыман данней, ацшлап-кьеипш ишкәакәаза акы лкалт иаалылхит, ари уажә са сылымкаа ифырпны исцәалтоит хәа арбагь дәықәларц егьягымкәа, уи илкыз ахәда инатылшыын, иаахылтәейт. Уи даара акыраамта ицсуамызт, ицаҫ-цаҫуан, ашьац зегыы ашьа иарганы икәымпылуа, ампыл еипш ишьтыцо ашта ацыхәанза ицейт. Убри нахысгыы еиҫах гәаныла иахәеит арбагь аматурта сшыонамло хәа. Аха енак, ашә кьякьаза ишаартыз анаба, ацшәмапқхәыс аутра дтан, ахәыцқәагы уафы дыкәмызт, даара агәәеанны иныоналейт. Цака икапсаз хәаша-машакәак аашьтнакәшәахьан еипш, ианынапш, еитцыхәхәа икнахаз асаркья рбагьк асахья наннабәлейт. Ари збаз сара соума, иабаанагеи ари аонафы арбагь ахәан, ипан иагәйдпало, ипан иагәйдпало, асаркья цены ихәаш-хәаша илаган инканажыит. Нас иаргыы аакаркарын инахаххит: «уара уакәызма исеисуаз?!», аха иааг, уи арбагь «атцпраан» ицахьан. Ацшәмапқхәыс данааигыы иаразнак икалаз лдырит, «ариабжьарак хәычык уееикәуызшәа укамзи, аха ақәыцма ахәы ацсахыргыы ацәафә азыпсахуам!» – лхәеит, аха уаха акгыы лзазымуит.

ОМАР БЕИГӘАА

АҘСНЫ, АҘСНЫ!

Сыиахьяггы уа уыла итэны
Иыиыст, АҘсны!
Еихсыгыра зқәым умцаны
Сара усыгроуп АҘсны!
Уымбадара сзычхауам,
Уыгәхьяасгазеит, АҘсны!
Ных, шыта сыблааит умцала,
Уысзычхауам, АҘсны!

Хата зацәык адәы сыкәуп,
Уыла стәы, сыуцәыхара,
Уыда хәыцыртәк змау ауаа
Са сырцәыхара.
Уыда хәыцыртәк змам
Сапсыуааггы сцәыхара.
Адәы сыкәуп сбылуа,
Абзангыра сцәахара!

Ари амфасшыи хәреи
Арс хабанза еибаркәрлаша!
Ханцәа хазшаз – иазымхои –
Цәгы мчы абанза халаша?
Тәылеи жәлареи абарсза
Иабанза еизынхылаша?
Ма стәыла уфы сыпсында,
Ма суызхьяауа сыбзазааит!
Уара убара спейпшымзар
Сышузхьяауа сыбзазааит!
Уара ухаштра сзыгәыгыуам,
Уысхамыштырц сыбзазааит!
Уыгәхьяа иага саблыргыи, саблааит,
Уымца салазааит!
Хаштроуп цәызрас иказау,
Назаза сгәы утазарауп.

Гәы тазара бжа ниарауп, сгәы утаз,
Уысцәымзызарауп.
Мчыла хәимырхт, хәибатәыуп,
Хзышыта зацәыу еибаиуухрауп,
Ханцәа хазшаз иапыитцеит:
«Аибаиыура еишытазарауп.»

Уымца харпны уысшәында
Ных схәарымызт, АҘсны!
Уымца гәагыны усыгразааит,
Сгәыгра цымтәааит, АҘсны!
Мамау, мамау, сгәыгра птәам,
Зны хәибаиыухп, АҘсны!
Хәиниахп, аха уаанзагыи
Уышпа сыххарыи, АҘсны?

Зны иыстахыу бзазарауп,
Сыла уабахрымеишь хәа.
Зынгыи цсрауп иыстахыу,
Сыпсы уабахрымеишь хәа!
Абарт аџба рыуакы
Ауыкамлахра зны хәа,
Сгәыгру сныкәаоит, хәибаиыухп,
Иабацарыи зны хәа.

АҔСЫШӘА

АҔсышәа аиҗшы бызшәа кәаза
Дгьылтәылангыи ианым.
Уыи назаны иыздыруа
Изаламхәара каларым.
Иалаичаҗаз ажәацкгыи
Иазказу изы тәымхарым,
Имахацзаргыи иыниахалакы
Изымдыркәа даанхарым.

АҔсыуа жәлар атәым тәылақәа
Иыцсаҗьаны ирылацсоуп,
Еишьеи еижьреи зеибамбауа,
Иеизынхыуа иеизрыцхауп,
Тәым ажәала раҗсшәақәа
Еицәыхазхар ирыцхауп...

Гәреибагареи, еицхыраареи,
Еибаазареи рыбжьалааит,
Даусы ртәылеи рхатәышәеи
Рыкәйтзаара разалааит!

Даусы ртәыла алахынҗа дара
Ичаҗао игәыргъалааит,
Еизгәакыара дыу рыбжьалааит,
Ҕсы еизыцәгыара рыбжьамлааит!

Агәылацәа жәларқәа мау
Ахараагыи ирыхәалааит,
Аицгәыргъара гәы еизыбылра
Шахәыиаауа рхамыштлааит!
Ныхәаәанны абрыи шахәакыу
Тәымгыи җнатәгыи ихарталааит:
«АҔсыуаагыи ираҗацәамгыи
Ацәыуара рҗеипшымхааит!»

Умаиааикәа уызгәыргъауам,
Умыкәҗакәа узаиааиуам.
Баҗла ақәҗара шәҗанархап,
Хшыҗла ақәҗара шәзырнагап!

ХАШЫЦӘА, ШӘЫМШ ААБЗЫИАХААИТ!

Хашыцәа, шәымшаа бзыиахааит,
Бзыиарала хашәзааихааит,
Шәгәыдкылара хәзахааит,
Хамшра шәымаз, шәыгәыргъааит!

Хыызхәала азәы шәалкаамкәа
Шәышеибакыу хшәыкәхшааит,
Азәазәала ишәацәажәао
Хгәы ишәыдхәалоу шәхамыштааит!

Хаҗхыз шәалауп, хгәы шәҗауп,
Шәаххаштыша җышәымшьааит!

Шәазәкы ихәа зегыи иаххәауп,
Кырыншәыхыша иеицхахәаит!

Ажәҗан хабжыи ахаозар
Абри хныхәа җхылнадааит!
Шәызным дунеи иалаххыи,
Хабзазар хәицбзазааит!

Шәыҗеи, шәҗаца, шәгәыргъахәа,
Шәгәыргъа бжыи хәхәалааит!
Хәизынхыра шыҗа иазха
Аилацәара хҗеипшхааит!

Акәа, 1975, азынҗыхәмыз 27

АЛЫТ АЖЖЕМ

АДАУМ

Алакә

Иҕан лыгажәыки ҕакәажәыки. Ирыцхраашаз дрымамызт, амазара иаз-рыцхан, ирфашаз анрымамызгыы ыҕан. Ғнак зны алыгажә даацәажәан ус ихәеит:

– Баазырҕы, ҕакәажә!

– Иуҕахузеи? – лхәеит ларгыы.

– Ихәмоу ашәәза азыбжак бара бзы иаанкыланы, егыи абжа акы ины-лахәаны исзыҕатца, амҕа сықәлоит.

– Уабацои? – иааңыашыаны дцааит лара.

Ғаңшны хтәар, амла ҳагоит. Амҕа санылар, ңара фатәык сзыңшаауазар збап, – ихәеит.

Аҕакәажә лашәәза азыбжак аамхны, шыла хәычыкгыы наццаны макәанк инталцан, алыгажә инаилтеит.

Амҕа днықәлеит алыгажә. Дцо, дцо дышнеиуаз, зиаск дынхықәгылеит. Убри аамҕазы азиас нырцәала даацәыртцит адауы.

– Уабақаз уара, алыгажә? Уңсра снапағы иҕаларц азоума арақа узысңы-лаз? – ақыр-қырхәа дааччеит уи адауы.

– Сара сыңсра унапағы иҕалауоу, уара уңсра снапағы иҕалауоу макыана ихаздыруам, – аҕак ҕаитцеит алыгажә иеаарыҕәғәаны.

Адауы длышьтасны, хахә шкәакәак аашыҕицаан, ашыла еипш, ирхәашхәашаны инкеипсеит.

Алыгажә ашырхәа имакәан дынтасын, инапы азна ашыла ааҭиган, адауы ишибоз ирхәашаны аҕәара инылеипсеит. Адауы даагәамтын, даеа хахәык аашытҕааны иааиргәгәан, азы налихит.

Алыгажәгы имакәан иҕаз ашәаза ааҭиган, иааимпыттаргәгәаны иааникылан аҕәтәәхәа азы налихит. Ари збаз адауы алыгажә иахь ибжыы наиргеит:

– Алыгажә! Уатәасымбазт, аха уара хатҕа ҕәгәак уакәзаап? Усгәаҕхеит, уаргыы саргыы хайҕызцәазааит! Азы урны уааи сара сахь.

– Сшыапы сзырбаазом. Уара уааины азы сырга, сөызара уҕахызар, – ибжыы наиргеит алыгажә.

Адауы агэарахэа азы иеналажьны еимгэхэо даарын, ихэда алыгажэ дныкэыртэаны, еиҫа азы дынҫалеит.

– Уара, алыгажэ, шаҫа уласузеи! – иааҫьеишьеит адауы.

Шаҫа убзамыҫэузеи уара, адауы, – дахьыкэтэаз даацэажэеит алыгажэ. – Ажэѡан сахьынхалоуп акэымзар, уара, арыцҫа, сара сузышьтыхуа уҫоума!

– Нас, ажэѡан маҫк аҫара иааушьти, иҫало аабап, – ихэеит адауы.

Убри аамҫазы алыгажэ изаз ааҫиган, аҫатцэыхэа адауы ихэдаҫьал ина-лаирҫацеит.

– Ааи, ажэѡан уахьынхал, ажэѡан уахьынхал! – ахэҫэара далагеит адауы.

Алыгажэ адауы илеитцаз ааз дѡаханы инаилихит.

– Уажэшьҫа сузышьтыхру? – ҫааиҫит алыгажэ.

– Уажэшьҫа иаҫа исзымариоуп. Уласыз ҫьысшьан, аха мыцхэы ухьанҫа-заап! – ихэеит адауы.

– Амѡа уануп, амла уамкуа уҫам, – ихэеит адауы азнырцэ ианнеи.

– Амла сакуазаргы, уара иулшагэышьозеи, сызхара афатэ абаупҫаа-уеи?! – ихэеит алыгажэ.

Алыгажэ иажэаҫэа акыр даадырхэыцит адауы.

– Ари абнаҫы ашэарах рацэоуп, шаҫа узыфо кны иузаазгоит, – ҫааиҫит адауы.

– Сара сызхара узаамгаргы, иуҫыхьашэо аага, сѡызара уаҫсахозаргы збап, – ихэахт алыгажэ.

Адауы абнара еилырҫео днылалан, рацэак мыртцыкэа бнацэки домбеики шьны иааигеит. Нас даалаган, изны инаган алыгажэ инаимҫаитцеит.

– Даҫа ѡ-бнацэк шьны абнаҫы исзышьтоуп, уртҫы сыманы саауеит, мышкэак ихазхап, – ихэан, еиҫа абнахь дцеит адауы.

Алыгажэ адауы дхынхэаанза имҫаз ашэарахҫэа ааиҫыҫьҫьаны ааигэа иҫаз тышак аҫны инаганы иҫэахит. Рацэак мытцзакэа адауы абна даалцит даҫа ѡ-бнацэк иманы. Иеидараҫэа нышьҫеитцаанза илапш наҫэшэеит алыгажэ ифатэ шынҫэахьаз.

– Иустаз афара уагьанбахьзеи?! – иҫьашьаны ҫааиҫит адауы.

– Мыцхэы амла сакуан... Сааузымҫшзакэа исамхафеит, гэыбҫан сумҫан! – ихэеит алыгажэ.

Алыгажэ иажэаҫэа зынза ддыршанхеит адауы.

– Уара умгэа узыцэгьазаап, – агэарахь ихы ирхеит.

– Иҫастарызеи, ус анцэа сишеит, гэыбҫан сумҫан, сѡыза гэыраз! – иеаа-ирхааит алыгажэ.

– Мап, уареи сареи хзеиѡызцэахом, алыгажэ ҫсыцэгьа! Абартҫы уара иумаз, аха уаҫа уесумырбан, – абас ҫааиҫын, ҫыц иааигаз абнацэкэагы ааизныжьны, абна днылаланы дцеит адауы.

Алыгажэ ииҫахызгы уи акэын. Акэац жьыхэҫа-жьыхэҫала иааиҫыхны имакеан инҫаҫо, дцо-даауа днабжьысуа мчыбжьык аѡныҫа агара даҫын. Шыҫэс дуззак афатэ азы хьаа рымамызт иҫакэажэи иареи.

ИШЫЦГӘЫЗ ЗХАШҢЫЗ АЦГӘЫ

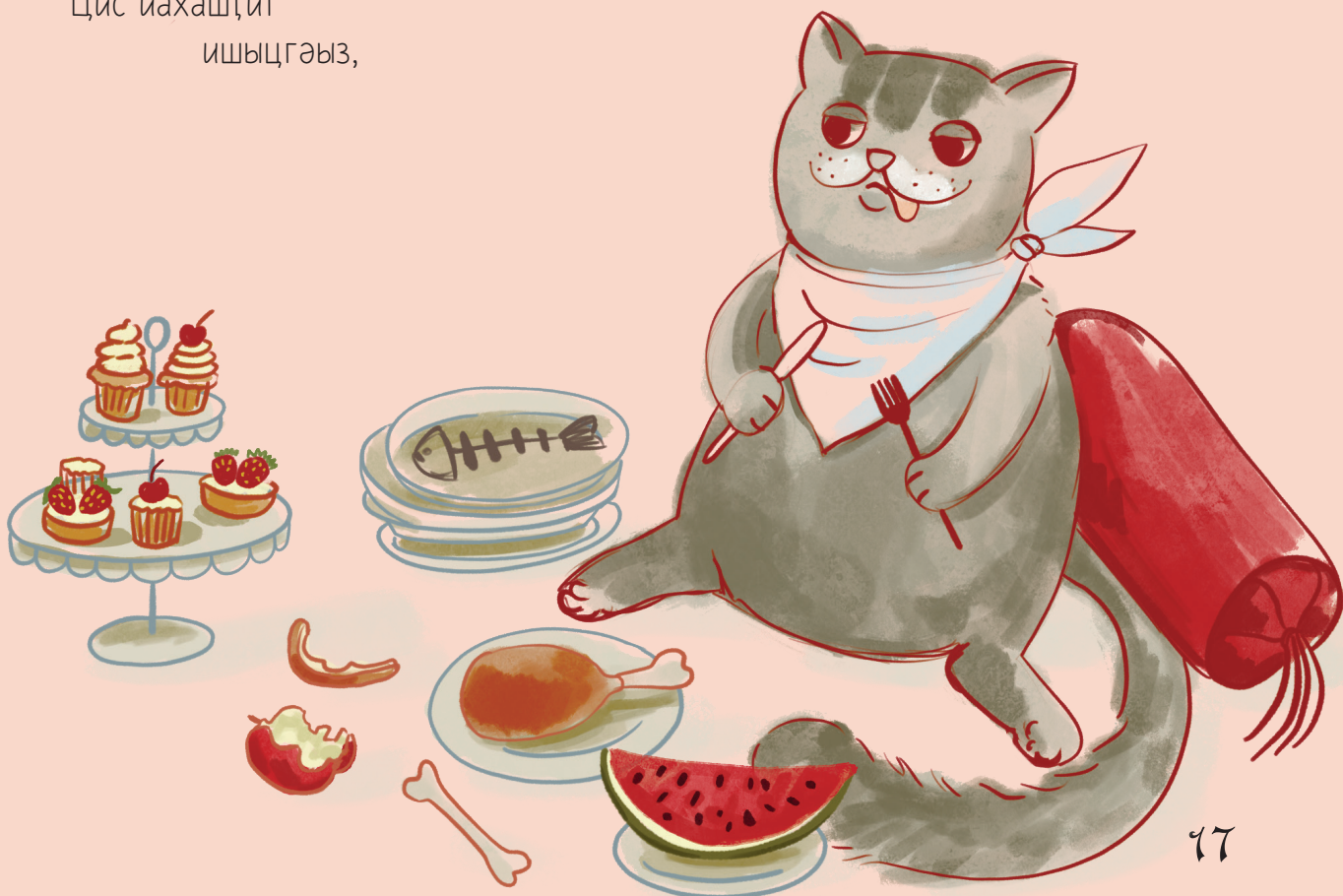
Қыта бзиакае ацгәаба,
Инхон, инцуан аеырбаба,
Ашыыжь ахш,
Шыыбжьон ахаца,
Ашыыбжьышьтахь
 аитцырқаақаа,
Цхыбжьон ахамарра
 агәақхон,
Аҳынапқәа еизнагон.
Цыит ихәмаруан
 аезаны,
Ма итәан аблақәа
 хәаны.
Аҳынапқәа рзыхәа
 чаран,
Ацгәазыхәа баша
 хәмарран.
Адулапқәа рышә
 аартын,
Цис халалын,
 иразын.

Уажә аөызцәа
 рацааөын,
Цис иахарцон
 агәыргын,
Амчра зегьы иара
 иатәын,
Цис иахәоз зегь
 ҕалауан,
Анапае иқан
 азакәан.
Аҳынапқәа
 зегь какон,
Цис ду аехәақхыыз
 рхәон.
Амц зхәозгьы агәра
 ргон,
Ацх лакәла, мцыла
 иҕәын,
Цис агәыпшқәа
 ҕацатәын,

Ишаахәатәын,
Икәашатәын,
Иаҗаххаргы
Еибашьтәын,
Зынгы ыырҗы
 җаҗатәын,
Җис агәы иахәозгы
 хәатәын,
Агарагы
 аарҗыстәын,
Ахҗаҗқәагы
 аҗаҗатәын.
Җис хәынҗқарын,
Җис ахын,
Җис аҗшәыман,
 иразын.
Ахәынаҗқәа зегь
 сасын,
Аҗшәма дҗыхаанза
 иҗҗактәын,
Аус дуқәа ирыхьзатәын.
Җис иахашҗит
 ишыҗгәыз,

Усс иамаз
 изыкыз,
Иҗаҗ ыҗоуп
 нас есшар,
Ихнарҗеит агәы
 ахмыхәхәар.
Җис фырхатан
Җис уаман,
Ахәынаҗқәа
 ирхәон аман.
Җис хәынҗқарын,
Җис ахын,
Ус иаанхарҗы
 аҗахын.
Азхарафан
 иҗәыккит,
Ахәынаҗқәагы
 аапкит,
Ахәарҗа зегь
 аадырхәит,

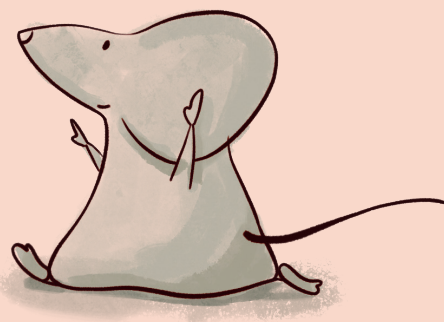

Ихдыршәтит
аҕәҕбал,
Аҕәәрдә иҕәлеит
Аишәә ихалт,
Нас ихәмарит
Ҙыит ҕарҕеит,
Хыхь – ҕаҕа зегь
еимдырҕьеит,
Нас инасит
адаул,
Иҕазамхазшәә
рҕәыкәыл,
Рызхара ыфа,
Рызхара ыжә,
Ашамҕаз зегьы
еимбҕьыжәт,
Ҙис аҕыхәә ду
рышәшәә,
Аишәә иҕәтәән
зынза имшәә.
Ҙис хәынҕқарын,
Ҙис аҳын,
Ҙис халалын,
иразын.

Аҕшәма дҕыхар
мыждаран,
Уахык аҳрагь
кыр иаҕсан,
Хәынаҕ мкы,
Лашәы дагәә
Аҕшәма идырыр
лаба гәәгәә,
Иаҕәшәарц
иҕоуп
ҕис
аҕәәкәә,
Ишазыҕшу аитцырҕәәкәә
Иахәарц иҕоуп,
иаууеи баба,
Шыцгәыз зхашҕыз
ҕыхәә баба.

Карате Фудукан Аҗснытәи
Афедерация 1941-1945 шш.
Аҗынҗтәылатә еибашьра
76 шықәса ахытра аҗтыраз
май 9 рзы имѡаҗнагаз атур-
нир иалахәын 120-ѡык Аҗсны
ақытақәеи, ақалаққәеи, Шә-
ча ақалақы рҗкнытә аспорт-
сменцәа.

Асахьяґы: атурнир аҗкны
3-тәи атыҗ занаршьаз
Б.Шьынқәба ихьз зху Аҗәатәи
абжьаратә школ 2-тәи акласс
ацаѡы **Нестор Ҙыркьба**. Анапх-
гаѡы **С. В. Демианов**.

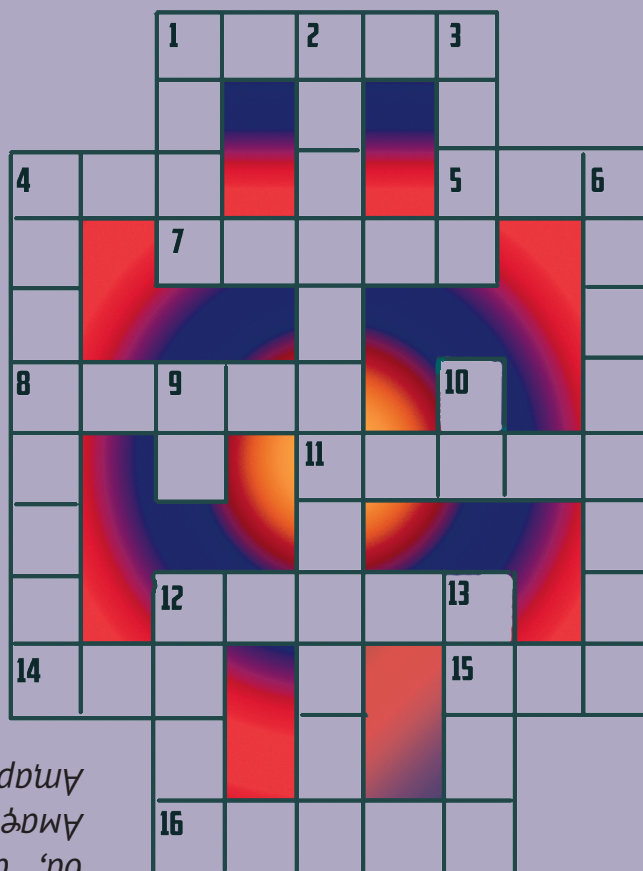

Ажәеихда

Армарахытә арғыраһы: 1. Аҫу-рыхтә хтыскәеи ауаа нагакәеи ирышахатү. 4. «Аиаша» аонтоним. 5. Аутраҫыхкәа ирывадырсуа. 7. «... уны азы иат» (ажәаҫқа). 8. Зыҫсы ҫоу зегыы зда ихәартам. 11. Арман «Амра хара хҫы игылоит» автор ижәла. 12. Аҫсыуа қыҫтак. 14. «... аткыс – амаана» (ажәаҫқа). 15. ... змауз ала. 16. Аҫаца лаагара иацу агәыргәара.

Хыхынтә цаҫа: 1. ... дақәуцар, дбылуам. 2. М. Лакрба иновеллак. 3. Ажәла Ахба араҫәа хыҫхызараҫы. 4. «Аилкәара, агәымшәара» рсиноним. 6. Б. Гәыргәылиа иажәабжык ахыз. 9. Цлоуп. 10. «.. еибашьуан, Хәбыць дцәаҫәон» (ажәаҫқа). 12. Аҫсуа жәлак. 13. Аҫашәа.

Амцабз, амца, Ахба, ал, аха.
Амәаҫың, амц, амәа, Ахәаҫыҫраҫа, ар,
ба, аҫара, амч, Аҫба, шың, аҫаҫра,
Аҫкаәа: абаҫа, ахач, аба, аҫа, аҫа.

АМЦАБЗ

№ 3, 2021 ш.

АРЕДАҚТОР ХАДА ИННА АХАШЦХА

Аредақциатә еилазаара:
С. Сазба (аредақтор хада лхатыпуао,
атакзыҫхықәу амазаныкәгао),
А. Гогәуа, Гә. Кәыцниацха,
В. Цәыцьба (асахь. редақтор),
Н. Кәарчиацха (акәша аредақтор).
Компиутерла еикәлыршәеит В. Бганба,
акыҫхыҫы И. Лашәриацха.
Ажурнал сахьала еикәыршәеит
В. Цәыцьба

Аредақция атызтыц: 384900. Акәа ак.,
Ажәанба им., 9. Ател: 226-25-52

Амцабз (Пламя)

Детский журнал Союза писателей Абхазии.

Выходит один раз в 2 месяца.

Адрес редакции: 384900, г. Сухум.

ул. Званба, 9. Тел.: 226-25-52

Отпечатано ЗАО «Арашь»

г. Сухум, ул. Эшба, 168

Акыҫхыҫыртахь ирыҫоуп:

Аформат 60/84 1/8.

Аофсет кыҫхы хкы 1, 86 кь.бҫыц.

Атираж 4000.

Аҫаҫаҫқа

Икыҫхыҫуп ИАЕ «Арашь» акны

Итыҫуеит 1957 ш., лацара (май) мза аахыс